

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI
JIZZAX VILOYAT PEDAGOGLARNI YANGI METODIKALARGA
O‘RGATISH MILLIY MARKAZI

“ANIQ VA TABIIY FANLAR METODIKASI” KAFEDRASI

“PEDAGOGIK TA’LIM, INNOVATSION G‘OYALAR VA
TEXNOLOGIYALARNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARINI
YARATISH VA UNI AMALIYOTGA JORIY ETISH”

Xalqaro ilmiy-amaliy onlayn konferensiyasi

(2023-yil, 15-iyun)

MATERIALLARI

“CREATING THE SCIENTIFIC AND THEORETICAL BASE OF
PEDAGOGICAL EDUCATION, INNOVATIVE IDEAS AND
TECHNOLOGIES AND THEIR IMPLEMENTATION INTO PRACTICE”

International scientific and practical online conference

(June 15, 2023 y)

MATERIALS

«СОЗДАНИЕ НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКОЙ БАЗЫ
ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ, ИННОВАЦИОННЫХ ИДЕЙ И
ТЕХНОЛОГИЙ И ИХ ВНЕДРЕНИЕ В ПРАКТИКУ»

Международная научно-практическая онлайн-конференция

(июня 15, 2023 г)

МАТЕРИАЛЫ

JIZZAX – 2023

O. D. Gnedaya o'quv predmetlari bo'yicha mustaqil ishlarni muvaffaqiyatli bajarishning quyidagi shart – sharoitlarini sanab o'tadi:

- o'quv topshiriqlarini asoslash;
- maqsad, vazifalarni aniq qo'yish;
- topshiriqni bajarish algoritmini aniqlashtirish;
- guruhviy va individual maslahatlar tashkil etish;
- hisobot shakli, natijalarni namoyish etish muddati va ish hajmini belgilash;
- topshiriqlarni individuallashtirish.

E.V. Zaxarova chet tilini o'rganishda talabalar mustaqil ishlarini tashkil etishga erishish uchun quyidagi pedagogik shart – sharoitlar amalga oshirilishi zarur deya hisoblaydi:

- mustaqil ishlarning boshqariluvchi xarakteri
- mustaqil ishlarning topshiriluvchi xarakteri
- o'quv faoliyati tuzilmasida mustaqil ishlar dasturlari adekvatligi
- mustaqil ishlar predmeti ham o'quv faniga oid, ham umumo'quv bilim va ko'nikmalar bo'lishi zarur

- mustaqil ishlar uchun topshiriqlarning individuallashtirilishi va tabaqalashtirilishi
- mustaqil ishlar jarayonida turli xil faoliyat turlarining o'zaro aloqadorligi

Biz Internet vositasida talabalar mustaqil ishlarini tashkil etish texnologiyasi samarali amalga oshishi uchun quyidagi pedagogik shart –sharoitlar mavjud bo'lishi shart deya hisoblaymiz:

- Talabalarda Internetda ishlay olish kompetensiyalari shakllanganligi
- Ularda axborot iste'moli madaniyati shakllanganligi
- Ta'lim muassasasi Internetdan foydalanish uchun vosita va zahiralar bilan ta'minlanganligi
- Internet tarmog'ida o'quv fani bo'yicha ilmiy, o'quv va metodik adabiyotlar yetarliligi

Shunday qilib, talabalar mustaqil ishlarini tashkil etishda Internet vazamonaviy axborot – kommunikatsiya vositalaridan foydalanish mustaqil ishlar samaradorligini oshiradi. Mustaqil ishlarni tashkil etish metodlari va shakllari, ushbu jarayon amalga oshirishining pedagogik shartlariga jiddiy e'tibor qaratish bilan bir qatorda mustaqil ishlarni bajarishda talabalarining mustaqilligiga jiddiy e'tibor qaratish talab etiladi. Chunki mustaqil ishlarning samaradorlik sharti va ijro maqsadi ham aynan talabada mustaqillik shakllanishi va takomillashishi hisoblanadi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Tolipov O'. Q., Usmonxo'jaeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – T. : FAN, 2006.
2. Захарова Е.В. Практикум по социальной педагогике: учебное пособие. - Новосибирск. - 2003. - 160 с.
3. Бухарова Г. Д., Стариков С. А. Педагогические условия использования ИКТ // Новые информационные технологии в образовании: сборник материалов. – Е. : РГПИУ, 2014. – С. 42–44.

TARIX FANINI O'QITISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Qushmatova Madina Valijon qizi

CHDPU Tarix yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Sa'dullayeva Mahfuza Husenovna

CHDPU O'zbekiston tarixi kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya:

Maqolada o'qitishni osonlashtirish, o'quvchilarni ta'lim olishga qiziqtirish uchun turli metod va usullardan foydalanish muhimligi, innovatsion ta'lim texnologiyalaridan biri bo'lgan o'yin texnologiyasi va uning samaradorligi xususida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Didaktika, qonun, innovatsiya, inovatsion ta'lim, ta'lim innovatsiyasi, tarbiya, texnologiya.

Abstract:

The article discusses the importance of facilitating teaching, the importance of using a variety of methods and techniques to engage students in learning, game technology as one of the most innovative learning technologies, and its effectiveness.

Keywords: Didactics, law, innovation, innovative education, educational innovation, education, technology.

Zamonaviy pedagogikaning asosiy muammolaridan biri bu bolalarning bilim olishga intilishlari va qiziqishlarining pastligidir. Bolalarni bilim olishga majbur qilish kerakmi? - degan savolga Buyuk Chex ma'rifatparvari Yan Amos Komenskiy o'zining "Buyuk didaktika" asarida shunday javob beradi. "Bolani zo'rlik bilan majburan o'qitmoqchi bo'lgan kishi xato qiladi. Darhaqiqat, zo'rlik bilan nimani hal qilish mumkin? Agar ishtaha tortmagan paytda ovqatni zo'rlab yeyilsa, bunday ovqat kishining ko'nglini aynitadi, qustiradi, hech bo'lmaganda oshqozonni buzadi, kasal qiladi. Aksincha, kishi och qolib turgan paytida ishtaha bilan ovqatlanadi, yegan ovqati tez va yaxshi hazm bo'ladi. Shuning uchun ham Isokrat aytganki, "Ilmni sevsang, ko'p narsani bilib olasan". Kvintillianning fikricha: "Bilishga intilish irodaga bog'liq, majburan o'qitish mumkin emas". Demak: 1. Bolada ilmga va o'qishga barcha vositalar bilan zo'r ishtiyoq uyg'otish zarur.

3. O'qitish metodi qiyinchiliklarni bartaraf etishga yordam bersin, toki bolada norozilik tug'dirib, uni o'qishdan bezdirib qo'ymasin"[1].

Yuqoridagi fikrlardan ko'rinib turibdiki, o'qitishni osonlashtirish va bolalarni ta'lim olishga qiziqtirish uchun turli metod va usullardan foydalanish barcha davrlar uchun ham dolzarb masala bo'lib kelgan. 2020 yil 23 sentyabrdan kuchga kirgan yangi tahrirdagi "Ta'lim to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonunining 46-moddasi "Pedagog xodimlarning majburiyatlari" deb nomlanib, unda pedagog xodimlarning axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan, o'qitish va tarbiyaning ilg'or hamda innovatsion shakllari va usullaridan foydalanishi ko'rsatib o'tilgan[2]. "O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi"da ko'rsatilishicha, innovatsiya quyidagicha mazmun va tushunchalarga ega: "Innovatsiya (ingl. "innovationas" – kiritilgan yangilik, ixtiro)

1) texnika va texnologiya avlodlarini almashtirishni ta'minlash uchun iqtisodiyotga sarflangan mablag'lar;

2) ilmiy-texnika yutuqlari va ilg'or tajribalarga asoslangan texnika, texnologiya, boshqarish va mehnatni tashkil etish kabi sohalaridagi yangiliklar, shuningdek, ularning turli sohalar va faoliyat doiralarida qo'llanishi"[3]. Amerikalik psixolog E.Rodgers o'z tadqiqotlarida innovatsion xarakterga ega ijtimoiy munosabatlarning ijtimoiy-psixologik jihatlari, ijtimoiy munosabatlarga yangilik kiritish, bu jarayonda ishtirok etuvchi shaxslarning toifalari, ularning yangilikka bo'lgan munosabatlari, yangilikni qabul qilish, mohiyatini anglashga bo'lgan tayyorlik darajasi hamda muayyan shaxslar toifalari o'rtasidagi innovatsion xarakterga ega ijtimoiy munosabatlarning tasnifi masalalarini o'rgangan. Innovatsion ta'lim (ingl. "innovation" – yangilik kiritish, ixtiro) – ta'lim oluvchida yangi g'oya, me'yor, qoidalarni yaratish, o'zga shaxslar tomonidan yaratilgan ilg'or g'oyalar, me'yor, qoidalarni tabiiy qabul qilishga oid sifatlar, malakalarni shakllantirish imkoniyatini yaratadigan ta'lim. Innovatsion ta'lim jarayonida qo'llaniladigan texnologiyalar innovatsion ta'lim texnologiyalari yoki ta'lim innovatsiyalari deb nomlanadi. Ta'lim innovatsiyalari – ta'lim sohasi yoki o'quv jarayonida mavjud muammoni yangicha yondashuv asosida yechish maqsadida qo'llanilib, avvalgidan ancha samarali natijani kafolatlay oladigan shakl, metod va texnologiyalar"[4]. Ta'lim innovatsiyalari "innovatsion ta'lim" deb ham nomlanadi. "Innovatsion ta'lim" tushunchasi birinchi bor 1979 yilda —Rim klubida qo'llanilgan. Ta'lim innovatsiyalari bir necha turga ajratiladi. Ular:

1. Faoliyat yo'nalishiga ko'ra: pedagogik jarayonda yoki ta'lim tizimini boshqarishda qo'llaniladigan innovatsiyalar.

2. Kiritilgan o'zgarishlarning tavsifiga ko'ra: radikal, modifikatsiyalangan hamda kombinatsiyalangan innovatsiyalar.

3. O'zgarishlarning ko'lamiga ko'ra: tarmoq (lokal), modul va tizim innovatsiyalari.

4. Kelib chiqish manbaiga ko'ra: jamoa tomonidan bevosita yaratilgan yoki o'zlashtirilgan innovatsiyalar.

Ma'lumki, har qanday pedagogik va innovatsion texnologiya ta'limni rivojlantiruvchi yangi tamoyillarga asoslangan bo'lib, u o'quvchi-talaba shaxsini shakllantirishga yo'naltirilmog'i kerak. Yangi pedagogik texnologiya markazida ta'lim jarayonining rahbari hamda shu jarayonning sub'ekti va ob'ekti bo'lgan o'qituvchi va o'quvchitalaba turadi. Buning uchun ta'lim jarayoni, o'qituvchi va ta'lim-tarbiya jarayoni oldiga qo'yilgan talablar, ta'limni tashkil etish va boshqarish tamoyillari hamda yo'llari o'quvchi-talabani aqliy va jismoniy jihatdan rivojlantirish usullari, u bilan hamkorlik qilish, uni o'qish va o'rganishga yo'naltirish, o'quvchitalaba shaxsiy faoliyatini to'g'ri tashkil etish, ular bilan muloqotga kirishish, muammo va kelishmovchiliklarni bartaraf etish, auditoriyada ijodiy, ishchanlik muhitini vujudga keltirish, o'quvchi-talaba faoliyatini aniq va to'g'ri baxolash metodlari bilan qurollangan bo'lishi lozim"[5]. Ushbu maqolada innovatsion ta'lim texnologiyalaridan biri o'yin texnologiyalariga, uning mohiyati, zamonaviy ta'limdagi o'rni va turlariga to'xtalib o'tishni maqsad qildik. Kishilik tarixiy taraqqiyotining barcha davrlarida ham o'yin sub'ekt faoliyatining eng birinchi va muhim turi sifatida tan olingan. Binobarin, shaxs faoliyatining muhim turlari-mehnat, o'qish bilan birga o'yin ham uning shakllanishi va rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. O'yinlar vositasida katta avlod tomonidan to'plangan hayotiy tajriba, o'zlashtirilgan bilim, turmush tarzi va ijtimoiy munosabat asoslari, madaniy qadriyatlar yosh avlodga izchil uzatib kelingan [4]. O'yin shaxsning tarbiyalash, rivojlantirish, unga ta'lim berish xususiyatlariga ega. Mavjud xususiyatlari tufayli o'yinlar qadim-qadimdan xalq pedagogikasining muhim asoslaridan biri bo'lib kelmoqda. Bevosita o'yinlar bolalarda idrok, sezgi, xotira, tafakkur, nutqni rivojlantirishga yordam berish orqali ularni ma'naviy-axloqiy, aqliy, jismoniy va estetik jihatdan tarbiyalashga xizmat qiladi. "Maktabgacha yoshdagi bola o'yin faoliyatida o'qish va mehnatga tayyorlanadi. Yosh ulg'aygan sari o'yinning roli biroz kamayib boradi. O'yinlarning tarbiyaviy ahamiyati bolaning butun hayoti davomida saqlanib qoladi" [6]. Pedagogik maqsadda foydalanilayotgan o'yinlar o'yin texnologiyalari deb nomlanadi. O'yin texnologiyalari ta'lim oluvchilarni muayyan jaraenga tayyorlash, ularda ma'lum hayotiy voqe'lik, hodisalar jarayonida bevosita ishtirok etish uchun dastlabki ko'nikma, malakalarni hosil qilishga xizmat qiladi. Ta'lim jarayoni ishtirokchilari (masalan: ta'lim oluvchilar, ota-onalar, pedagogik jamoa a'zolari, ta'lim muassasalarining rahbarlari, jamoatchilik tashkilotlarining vakili va b.) sifatida turli rollarni bajarish o'quvchilarga pedagogik faoliyat mazmuni bilan yaqindan tanishish imkoniyatini yaratish asosida ma'lum faoliyatni samarali tashkil etishga nazariy, amaliy va ruhiy tayyorgarlikka erishish nuqtai-nazaridan yordam beradi. Har qanday o'yinlar kabi pedagogik jarayonlarda foydalaniladigan o'yinlar ham o'zining aniq maqsadi va natijasiga ega bo'ladi. Ta'lim muassasalarida ko'p holatlarda rolli va kasbiy xarakterga ega ishbilarmonlik o'yinlaridan foydalaniladi. Muhimi pedagogik maqsadlarda qo'llaniladigan o'yinli texnologiyalarining asosini talabalarning faollik va tezkorlikka asoslangan faoliyati tashkil etadi. Pedagogik o'yinlar yangi o'quv materialini o'zlashtirish, mustahkamlash, talabning ijodiy qobiliyatini rivojlantirish, umumiy kasbiy tayyorgarlik ko'nikma, malakalarini shakllantirish kabi masalalarni yechishga qaratiladi. Ular yordamida talabalar turli holatlardan o'quv materialini tushunish, uning negizida ma'lum ko'nikma, malaka va sifatni o'zlashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Tarix fanini samarali o'qitishda foydalanish mumkin bo'lgan bitta didaktik o'yin bilan tanishib chiqamiz. "Poyga" o'yini (O'zbekiston tarixi 7-sinf "Amir Temur - markazlashgan davlat asoschisi" mavzusi asosida): Ushbu o'yinda o'quvchilar kichik guruhlariga bo'linib, belgilangan marraga yetib borish uchun 5 ta to'siqni oshib o'tishlari talab qilinadi. To'siqni oshib o'tish ma'lum bir kategoriyadagi savollarga javob berish orqali amalga oshiriladi.

1-to'siq: Tarixiy yillar, asrlar bilan bog'liq savollar.

2-to'siq: Tarixiy geografik hududlar va ularning xaritada joylashuvi bilan bog'liq savollar.

3-to'siq: Sulolalar, hukmdorlar va tarixiy shaxslar nomlari bilan bog'liq savollar.

4-to'siq: Tarixiy viloyatlar va shahar nomlari bilan bog'liq savollar.

5-to'siq: Tarixiy atamalar bilan bog'liq savollar bo'ladi.

Poyga jarayonida to'siqlardan oshib o'tishda xatoga yo'l qo'ygan jamoa har bir to'siqdagi xatosi uchun bir nafar o'yinchisi poygadan chiqib ketish orqali jazolanadi. Savollarga tez va aniq javob

bergan hamda belgilangan marraga to'liqroq tarkib bilan yetib borgan guruh o'yin g'olibiga aylanadi.

XULOSA

Xulosa sifatida shuni aytishimiz mumkinki, o'yin texnologiyalarining o'quvchilarga bir qadar erkinlik bera olishi, faol harakat va muloqotga asoslanishi, ba'zan musobaqa, bellashuv xarakteriga egaligi ular vositasida o'quv materiallarini puxta o'zlashtirilishi uchun zarur sharoitni yaratishga xizmat qiladi. Shuningdek, o'qituvchi ta'lim jarayonida o'yin texnologiyalaridan foydalangan holda mashg'ulotlarni tashkil qilishi, dars jarayonida o'qitishning innovatsion usullarini qo'llash orqali o'quvchilarni fanga bo'lgan qiziqishlarini yanada oshirishga, belgilangan mavzularni o'zlashtirish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. O'yin texnologiyalari vositasida tashkil etilgan o'quv mashg'ulotlari barcha o'quvchilarni faolligini kuchaytirishga hamda ko'pchilik oldida o'z fikrini erkin bayon eta olish qobiliyatini oshiradi. Bu esa har bir o'qituvchidan ta'lim jarayonida o'yin texnologiyalarini faol qo'llashni taqozo etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ya A. Komenskiy. Buyuk didaktika. O'qituvchi nashriyoti, 1975. 134-bet.
2. Yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni - <http://lex.uz/>
3. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. Zebuniso-Konigil / 4-tom. Bosh tahrir hay'ati a'zolari: M. Aminov va b. – T.: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti, 2002. 169-bet.
4. N. Muslimov va boshqalar. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. "Sanostandart" bosmaxonasi. 2015. 10-11 betlar. 157-bet
5. O'quv jarayonida ilg'or pedagogik va axborot texnologiyalarini qo'llash yo'llari. – T.: TDIU, 2005. 60-bet.
6. Tarbiya. Ota-onalar va murabbiylar uchun ensiklopediya. Tuzuvchi: M.N. Aminov. Mas'ul muharrir: A. Majidov. – Toshkent: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi Davlat ilmiy nashriyoti, 2010. 432-bet.
7. Usarov J. E. Formation Competence at Pupils as the Factor of Increase of Education's Efficiency // Theoretical & Applied Science. – 2017. – T. 53. – № 9. – C. 79-82.
8. Usarov J.E. O'quvchilarning malakasini shakllantirish Ta'lim samaradorligini oshirish omili sifatida // Nazariy va amaliy fan. - 2017. - T. 53. - № 9. - S. 79-82.
9. Ravshanov J. F. Some methods of working with historical concepts in history lessons // Международная научно-рецензируемая онлайн конференция «Современная психология и педагогика: проблемы, анализ и результаты. – 2020. – T. 1. – № 2. – C. 439-443.
10. Мусурмонов Р., Мусурманова М. Ўқитувчиларнинг касбий компетентлигини ривожлантиришда инновациялар // Academic research in educational sciences. – 2020. – № 3. – C. 777-783.

TASVIRIY VA AMALIY SAN'AT DARSLARIDA INNOVATSION TA'LIM METODLARINING O'RNI

Jabbarov Rustam Ravshanovich

Nizomiy nomidagi TDPU Tasviriy san'at kafedrasi dotsent v.b.

Annotatsiya. Ushbu maqolada tasviriy san'at fani o'qituvchilarini tayyorlashda tasviriy va amaliy san'at darslarida innovatsion ta'lim metodlarining o'rni haqida fikrlar yoritilgan. Ta'lim muassasalarida dars beradigan tasviriy san'at o'qituvchilarini kasbiy mahorati qay darajada tayyorlanishi va ularni ta'lim muassasalariga malakali yetuk kadr bo'lib borishi haqida tushunarli qilib yoritilgan.

Kalit so'zlar. Innovatsiya, metod, pedagogik asoslar, urf-odatlar, tasviriy va amaliy san'at, janr, natyurmort, kompozitsiya.

«Bizning kuch-qudratimizga ishon-maganlar, tarixiy madaniyatimizga, biz qurgan binolarga boqsin» – degan edi, sohibqiron Amir Temur. Darhaqiqat, ota-bobolarimiz barpo etgan binolar, ulardagi rang-barang me'morchilik bezaklarining bir-biri bilan uzviy bog'lanib ketishida, tarixiy,